

САМОХЕНДИКЕПИРАЊЕ КОД ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ И МОГУЋНОСТИ ЗА ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ПРОКРАСТИНАЦИЈЕ КОД ГЛУВЕ И НАГЛУВЕ ДЕЦЕ

Миа Шешум

Лабораторија за форензичку фонетику, МУП РС, Београд

Самохендикепирање се дефинише као било које понашање или скупи понашања која омогућавају приписивање неуспеха особе спољним факторима, а приписивање успеха унутрашњим, и тиме штите појединца од последица неуспеха. Када је хендикей већ присутан, и унапред пружа убедљиво оправдање за потенцијални неуспех, креирање нових ошжавајућих околности се чини беспошребним. Ипак, самохендикепирање се код глувих и наглувих сматра уобичајеном стратегијом суочавања са моћним неуспехом. Велики број различитих облика понашања и диспозиција се наводе као примери за самохендикепирајуће понашање, укључујући и прокрастинацију. Прибегавање прокрастинацији глумом дешету може бити начин за избегавање ситуација које му изазивају непријатности или страх од неуспеха. Након што се једном усвоји, прокрастинација може постати ограничавајући образац понашања који је тешко превазићи.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: самохендикепирање, глума и наглува деца, прокрастинација

САМОХЕНДИКЕПИРАЊЕ: ДЕФИНИЦИЈА, УЗРОЦИ, МАНИФЕСТАЦИЈЕ, ПОСЛЕДИЦЕ

Самохендикепирање се дефинише као било које понашање или скуп понашања која омогућавају приписивање неуспеха особе спољним факторима, а приписивање успеха унутрашњим, и тиме штите појединца од последица неуспеха. Самохендикепирање се огледа у постављању препрека од стране појединца, којима ће, потенцијално, бити приписа-

на кривица у случају неуспеха (*Amrai, Mirzaee, Farahani, Heidari, 2011*). Према схватању Snyder, Smith и Handelsman (1982), самохендикепирајуће понашање се јавља као реакција на могућу опасност која би могла угрозити самопоштовање особе. Berglas и Jones (1978) су први употребили овај термин, описујући активно настојање особа да креирају препреке или инхибирајуће факторе сопственом постигнућу, како би избегле приписивање евентуалног неуспеха недостатку способности, а увећале слику о сопственим способностима у случају успеха. Они сматрају да је самохендикепирање делимично мотивисано несигурношћу у сопствене способности. Rhodewalt, Morf, Hazlett, и Fairfield (1991) су испитивали ефекте које такво понашање има на самопоштовање особе и открили су да самохендикепирање заиста има протективну функцију. Упркос неким отвореним питањима у вези са функцијама самохендикепирања, већина аутора се слаже са овом тезом, тј. да су те функције уско повезане са очувањем самопоштовања. Наиме, истраживања су показала да се самохендикепирање интензивира у условима антиципиране претње самопоштовању или услед манипулације тзв. неконтингентним или незаслужено позитивним фидбеком који ствара несигурност у погледу сопствене успешности и поседовања одговарајућих способности. (*Čolović, Smederevac, Mitrović, 2009*)

Самохендикепирање се дефинише на различите начине од стране истраживача, али су сви сагласни у томе да неопходно подразумева креирање препрека за успешно извођење задатака које појединац сматра значајним. Такве препреке могу бити резултат акције или њеног одсуства. Самохендикепирање подразумева понашања (или одсуство понашања) која се догађају пре или симултано са одвијањем активности од интереса, никако након њеног окончања (*Urđan, Midgley, 2001*). У литератури су описане различите стратегије самохендикепирања; у најопштијем смислу, може се говорити о самохендикепирању на основу унутрашњих или спољашњих фактора. Истраживачи наводе бројне примере понашајних образаца која имају самохендикепирајућу улогу, укључујући и употребу алкохола и наркотика (*Berglas and Jones, 1978; Higgins and Harris, 1988*), мањак увежбавања способности (*Rhodewalt, Saltzman, and Wittmer, 1984*), умањено улагање личног напора (*Rhodewalt and Fairfield, 1991*), неповољне околне услове (*Rhodewalt and Davison, 1986; Sheppard and Arkin, 1989*), као и позивање на симптоме болести (*Mayorson and Rhodewalt, 1988; Smith, Snyder, and Perkins, 1983*). Сви ови и слични инхибирајући фактори треба да буду такви да се могу довести у везу са активношћу којој претходе и чије успешно, односно неуспешно извођење потенцијално говори о компетенцији особе (*Čolović, Sme-*

derevac, Mitrović, 2009). Самохендикепирање има два облика: понашајно самохендикепирање и вербално самохендикепирање (*Rhodewalt and Tragakis, 2002*). Понашајно самохендикепирање се испољава у испуњавању или неиспуњавању задатака у циљу стварања изговора за потенцијални неуспех, док вербално самохендикепирање карактерише уверавање других у разлоге неуспеха који би отклонили кривицу са појединца (*Leary and Shepperd, 1986*).

Важно питање односи се на ефекте самохендикепирајућих понашања. Показало се да самохендикепирање, уз још неке когнитивне стратегије, утиче на афекат и мотивацију, доводећи до смањења уложеног труда (*McCrea, 2008*). Резултати лонгитудиналних студија сугеришу да су дугорочни ефекти самохендикепирања на прилагођавање углавном негативни. Наиме, учестало коришћење ових стратегија доводи до нижег постигнућа, за шта су одговорне делимично или потпуно неразвијене радне навике. Особе које показују израженију тенденцију ка самохендикепирању склоније су и мање адаптивним стратегијама превладавања стреса као што су повлачење и негативни фокус (*Čolović, Smederevac, Mitrović, 2009*). Резултат свега овога је свеукупна лошија прилагођеност, која повратно увећава склоност ка самохендикепирању (*Zuckerman и сар. 1998*). Истраживања у области самохендикепирања константно указују на евидентне разлике у половима када је у питању учесталост самохендикепирања и став према таквом понашању; код жена је самохендикепирање мање заступљено, посебно његови облици који подразумевају стварно или привидно умањено улагање напора. Жене имају и значајно негативније мишљење о особама које карактерише овакво понашање (*McCrea, Hirt, Milner, 2008*). Самохендикепирајуће понашање се код мушкараца јавља чешће и дуже се задржава, а заступљено је у најразличитијим контекстима: од академског, преко спортског, до примарно друштвеног. Истраживање спроведено међу децом школског узраста је показало да су дечаки склонији самохендикепирајућем понашању него девојчице (*Kimble, Kimble and Croy 1998*). У покушају да објасни утицај пола, *Dietrich (1995)* је изнела претпоставку да су жене склоније самохендикепирању од мушкараца ако конкретна постигнућа указују на социјалну компетенцију више него на академску. Ипак, супротно овој претпоставци, истраживање које је спровела је потврдило да су мушкарци склонији самохендикепирајућем понашању и када су у питању академска и социјална постигнућа. Релативно су малобројни покушаји истраживача да објасне узрок ових разлика, а студије које су до сада спровођене су допринеле да се установи правило, али нису понудиле убедљива и доказива објашњења за ову појаву (*Hirt et al., 1991*).

Поред полних, и статусне разлике могу имати утицаја на склоност ка самохендикепирању; уочено је да су самохендикепирајућа понашања заступљенија у популацији људи који припадају вишем статусу него код оних који се сматрају припадницима нижег статуса. Када су у питању разлике између раса, резултати указују да су припадници црне расе и осталих мањинских група мање склони самохендикепирању од припадника беле расе у САД (*Webster, Driskell, 1978*). Stone (2002) је закључио да су испитаници хиспано порекла мање склони самохендикепирању од белаца када су у питању спортска постигнућа. Ипак, овај закључак се не може сматрати у потпуности поузданим с обзиром да постоји могућност утицаја предубеђења о природним предиспозицијама појединих раса за атлетику (*Lucas, Lovaglia, 2005*).

Важно је нагласити да самохендикепирајуће стратегије користе сви људи у ситуацијама које угрожавају самопоштовање. Међутим, постоје индивидуалне разлике у склоности да се ове стратегије уврсте у уобичајен репертоар понашања. Када се особе суочавају са већим бројем потенцијалних претњи самопоштовању, самохендикепирање ће бити чешће. Оно може прерасти у животни стил и повратно онемогућити особу да успешно функционише у важним областима живота као што су интерперсонални односи и академска постигнућа (*Čolović, Smederevac, Mitrović, 2009*).

САМОХЕНДИКЕПИРАЊЕ КОД ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ

У основи самохендикепирања стоји жеља за очувањем репутације и самопоштовања, а присуство хендикеп се често користи као убедљив изговор за самохендикепирајуће понашање (*Amrai, Mirzaee, Farahani, Heidari, 2011*). Када је хендикеп већ присутан, и унапред пружа убедљиво оправдање за потенцијални неуспех, креирање нових отежавајућих околности се чини беспотребним. У таквим случајевима се често јавља суптилни облик самохендикепирајућег понашања када особа потенцира постојећи хендикеп радије него да измишља нове отежавајуће околности. Иако присуство или одсуство хендикеп може утицати на склоност ка самохендикепирању, степен тог утицаја у великој мери зависи и од природе конкретног задатка. Општи закључак истраживача који су проучавали овај проблем у популацији хендикепираних је да се самохендикепирајуће понашање углавном јавља код задатака чија је успешност извршења у вези са значајним карактеристикама особе, као што је, на пример, интелигенција. Стога, уколико се задатак сматра значајним, а нису присутне отежавајуће околности, тенденција ка самохендикепирању ће

вероватно бити велика. Такође, уколико постоје отежавајуће околности, било спољашње или унутарње природе, као и уколико се задатак сматра неважним, мотивација за самохендикепирање би требало да буде ниска (*Shepperd, Arkin, 1989*).

Особе са оштећењем слуха су често изоловане из друштва изван њихових домова, школа, радних места и удружења глувих и наглувих. Тешкоће са којима се свакодневно суочавају се односе на проблеме у комуникацији, неадекватан приступ здравственој заштити и образовању, ниже образовање, као и већу незапосленост у односу на чујућу популацију. Као резултат породичних и личних конфликта, вербализованих или невербализованих, као и вршњачке и друштвене дискриминације они често пате од усамљености и недостатка подршке околине. Особе са оштећеним слухом често морају да се у потпуности интегришу у свет чујућих, што може проузроковати губитак личног идентитета и идентификације са сопственом заједницом глувих и наглувих. Код ових особа, мањак самопоуздања се одражава на недостатак самопоштовања; они могу посегнути за самодефетистичким и самохендикепирајућим стратегијама, које последично доводе до негативног става о сопственим способностима. Такође, јак спољашњи локус контроле код глувих и наглувих, поготово код адолесцената, често доводи до несналажења у учењу, депресије и суицидног понашања (*Critchfield, Morrison, & Quinn, 1987*). Многи млади глуви показују знаке кризе идентитета. У том осетљивом периоду живота, прелазак из заштићене школске у радну средину често представља трауматично искуство за глувог појединца. Идентитет који су изградили током школовања, као и целокупна слика о себи се може урушити приликом сусрета са спољним светом, у којем се могу осетити незаштићенима и неадекватнима. Ово се може показати као посебан проблем код глувих који су били успешни у школи и који су навикли да буду уклопљени у школску средину која функционише по правилима која се разликују од правила спољног света. Тада може доћи до веома јаког трауматског искуства и одбијања од стране глувог да се суочи са новом ситуацијом и прихвати нова правила која владају у радној средини (*Schlesinger, 2000*). „Рад“ је наизглед једноставан, али ипак врло комплексан термин. Иако се значење ове речи мењало временом, увек је подразумевало утрошак одређене врсте енергије зарад постизања циља, али вредност самог рада и претпостављених циљева је изузетно променљива. Током времена, рад је различито схватан: као понижавајући, као неопходан, чак и као божји дар. Виђење које је највише у складу са модерним психијатријским теоријама је да свака врста рада, па чак и бављење спортом, пружа појединцу осећај корисности и личне сатис-

факције, и као такав, рад се сматра изузетно значајним аспектом живота (Tilgher, 1962). Schroedel et al. (2004) указују на низак ниво прилагођавања на посао код репрезентативног узорка глувих из САД. Они су установили да су радници који су се асертивно понашали остварили лакшу акомодацију него они који су били мање асертивни, тј. који су се понашали пасивно и реактивно у радној средини. Глуви и наглуви радници се често желе на осећање усамљености и социјалне изолације на радном месту због искуства изопштености из свакодневних социјалних интеракција, као што су, на пример, разговори током паузе за ручак, због чега често бивају и слабије информисани о значајним темама (Punch, Hyde, Power, 2007). Jones и Berglas сматрају да се неки радници окрећу алкохолу да би избегли последице негативног фидбека у случају неуспеха, као и да би повећали утицај позитивног фидбека у случају успеха. Ово је засновано, како они сматрају, на општем ставу да конзумација алкохола негативно утиче на радну способност и постизање резултата. Због тога се употреба алкохола у таквим ситуацијама сматра самохендикепирајућом стратегијом (Pychyl, 2008). Глуви и наглуви пију алкохолна пића, а често у томе и претерују па постају зависници, баш као и чујући (Morton, Buckley, Martin, 1979). Проналазећи или креирајући препреке које могу да негативно утичу на вероватноћу постизања сопственог успеха, они опрезно штите себе од могућности да се осете некомпетентнима. Уколико прибегне конзумацији алкохола и уследи неуспех у извршавању задатака, глуви радник увек може за тај неуспех окривити препреку коју је сам креирао. Уколико и поред примењене стратегије успех не изостане, он је свестан да је успео и поред тога што је функционисао у условима који нису оптимални, што му поспешује осећај способности. (Pychyl, 2008)

Судећи према ранијим теоријама о самопоштовању, глуви би требало да имају ниже самопоштовање будући да припадају угроженој мањини, као и да су склонији усвајању негативних ставова чујуће већине. Без обзира на то, неколико емпиријских студија указало је да ниво самопоштовања код глувих и наглувих није у складу са овом теоријом. Тачније, резултати истраживања указују да глуви немају нужно ниже самопоштовање, а истраживачи сматрају да је неопходно спровести опсежније студије са циљем утврђивања на који начин оштећење слуха утиче на самопоштовање (Jambor, Elliott, 2005). Резултати истраживања из 2000. године (Ji, Peng, Nisbett, 2000) указују да глуве особе које се суочавају са неуспехом показују значајно виши ниво самопоуздања у поређењу са особама без хендикепа која се суочавају са неуспехом. Као могући разлог наводи се тенденција заједнице глувих ка усвајању

колективних културних образаца. Наиме, у индивидуалистичкој култури, ниво самопоштовања ће зависити примарно од емоционалних реакција и евалуација појединца. У колективној култури, евалуација од стране чланова групе ће бити најзначајнији извор самопоуздања појединца, па ће тиме и атак на самопоуздање глуве особе бити подношљивији (*Hayedeh, 2007*). Поред подршке из популације глувих, која позитивно утиче на ниво самопоштовања појединца, требало би идентификовати и друге чиниоце који могу помоћи да се глуви заштите од негативних ставова чујуће популације, будући да ови фактори још увек нису јасно идентификовани у литератури. Такође, није разјашњено ни који вид стратегија суочавања, од којих је један и самохендикепирање, користе глуве особе да би сачувале самопоштовање у свакодневним ситуацијама, функционишући у друштву од којег се разликују. Суочавање представља покушаје појединца да ублажи патњу која је узрокована негативним догађајима и стресом. Постоји много различитих стратегија суочавања којима се појединац може служити, свесно или несвесно. Заједничка карактеристика свих њих је да су усвојене да би помагале особи да се избори са тешкоћама. У литератури се, између осталог, наводи да усвајање продуктивних стратегија суочавања може да има позитиван утицај на самопоштовање припадника мањинских група (*Jones et al., 1984*). Ова теорија је примењива и на глуве и наглуве особе. Глуви имају могућност избора између бројних механизма суочавања који им могу помоћи да заштите и сачувају осећај сопствене вредности. Ипак, одабир, као и време усвајања ових стратегија још увек није довољно истражено (*Jambor, Elliott, 2005*). Глуве и слепе особе често се служе самохендикепирањем у ситуацијама у којима постоји могућност неуспеха. Глува деца значајно више користе понашајне самохендикепирајуће стратегије у односу на слепу децу. Овај закључак је у сагласју са закључцима *Berglas* и *Jones* (1978) и *Schlesinger* (2000). *Berglas* и *Jones* сматрају да су људи са нижим самовредновањем склонији коришћењу самохендикепирајућих стратегија, а *Schlesinger* (2000) истиче да глуви имају ниже самовредновање од слепих особа. Резултати ових истраживања потврђују да су глува деца склонија самохендикепирању од слепе деце. Такође, резултати студија истичу значај и улогу нивоа самовредновања особе у односу на самохендикепирање, будући да су код ове две групе хендикепираних деца која су имала слабије самовредновање била склонија самохендикепирајућем понашању. (*Amrai, Mirzaee, Farahani, Heidari, 2011*)

ПРОКРАСТИНАЦИЈА КАО СТРАТЕГИЈА САМОХЕНДИКЕПИРАЊА

Широк је спектар стратегија самохендикепирања, а као једна од најаступљенијих често се наводи прокрастинација (*Urđan, Midgley, 2001*). И за овај вид самохендикепирајућег понашања важи да се појављује онда када је задатак који треба извршити процењен као значајан, док би у случају да је исти задатак у контексту забаве или неке друге пријатне активности прокрастинација изостала (*Ferrari, J.R., Tice, D.M. 2000*). Прокрастинација, односно одгађање извршавања задатака, готово је универзални облик понашања (*Jurić, 2004*). Понашање које се одликује константном прокрастинацијом и избегавањем задатака је необично честа појава у друштву. Карактеристично за овај облик понашања је да га повремено сви примењују, у мањој или већој мери. Особе које су склоне прокрастинацији су обично етикетиране као лење, индолентне и неамбициозне у савременом друштву које цени постигнућа (*Ferrari, Johnson, McCown, 1995*). Прокрастинација се типично дефинише као склоност ка одлагању извршења задатака или доношења одлука (*Milgram, Mey-Tal, & Levison, 1998*). Концептуално, прокрастинација се дефинише као једна од стратегија самохендикепирања (*Urđan & Midgley, 2001*). Прокрастинација се дефинише и као ирационална тенденција за одлагањем задатака који морају бити обављени. (*Lay, 1986*). Дефинисање прокрастинације је деликатно јер она представља интра-индивидуални процес који је регулисан унутарњим обрасцима одлагања. За друге, одлагање може или не мора изгледати као прокрастинација, што ће зависити од њихових сопствених мерила. Одуговлачења могу бити наменски планирана, као и добро промишљена стратегија. Прокрастинација може бити мотивисана страхом од неуспеха, као и перфекционизмом; прокрастинатор не жели да се сусретне са могућим неуспехом, па отежава извршење задатка. Тиме он сам ствара препреку, а овакво понашање постаје самохендикепирајуће (*Urđan & Midgley, 2001*). Прокрастинатор налази оправдање за неуспех у убеђењу да је узрок неуспеха у касном приступању извршењу задатка, а не у недостатку способности, и користећи се овом одбрамбеном стратегијом успева да заштити его (*Van Eerde, 2002*).

ПРОБЛЕМ ПРОКРАСТИНАЦИЈЕ КОД ГЛУВЕ И НАГЛУВЕ ДЕЦЕ

Прокрастинација код глуве деце може бити начин за избегавање ситуација које подстичу непријатна осећања или страх од неуспеха. Није неуобичајено да глува и наглува деца избегавају да раде домаће задатке јер их нису најбоље разумела, или избегавају комуникативне ситуације у којима нису највештија (као што је, на пример, одлазак у продавницу). Проблем прокрастинације код глуве деце се може ублажити путем дискусије и праћења задатака који за дете представљају извор непријатности. Рад на јачању самопоуздања је пресудан по отклањање оваквог понашања. Нека деца која се служе прокрастинацијом рачунају на то да ће се одрасли заморити од инсистирања на обављању задатака и испуњавању обавеза. С обзиром да је комуникација између глуве деце и чујућих одраслих обично мање јасна и да давање упутстава захтева више времена, класична „замка“ у коју одрасли могу упасти је да изгубе стрпљење и сами почну да извршавају дететове задатке, што може резултирати формирањем лоших навика код детета, а родитеље ставити у позицију да у потпуности преузму дететове обавезе. Дете са ограниченим могућностима или способностима за брљење свог мишљења може користити време као оружје у борби надмоћи са родитељима. Често неизвршавање задатака представља индиректан израз неслагања или љутње. Овакво понашање би требало усмерити охрабривањем детета да своје неслагање изрази активно, путем разговора, а не пасивно, путем прокрастинације. Прокрастинација може постати ограничавајући образац понашања које је изузетно тешко сузбити након што се једном успостави. Стога је овом проблему неопходно приступити веома озбиљно и правовремено, пре него што постане уобичајен начин реаговања на свакодневне обавезе. Дечја перцепција значаја задатака се, очекивано, разликује од перцепције одраслих који задатке задају. Увек треба имати на уму да свако дете има своје сопствене приоритете, и да, у складу са том чињеницом, и његов приступ важним обавезама може бити другачији од очекиваног (*Medwid, 1995*). Са поласком у школу, проблем прокрастинирајућег понашања из кућне прелази у школску средину. Погрешно процењивање времена неопходног за испуњавање задатака може довести до академског неуспеха или до незадовољавајућег академског постигнућа. Правовремено почињање решавања задатка је прва карактеристика одговорног понашања ученика према школским обавезама. Проблем са правовременим приступањем испуњавању обавеза је присутан у понашању многих ученика.

Иако се разлози одлагања разликују, коначни резултат је увек исти: ученици или не успеју да обаве задатке, или их обаве половично и нетачно, јер нису у стању да постигну више у кратком временском периоду који им је преостао. Последице, ученици који немају навику да почињу испуњавање задатака непосредно по добијању инструкција постижу слабији академски успех од вршњака који имају усвојене радне навике. Њихове оцене, које су последица прокрастинације, могу али и не морају одражавати њихове стварне интелектуалне и образовне капацитете.

Једна од метода које су наставници и истраживачи примењивали у покушају да помогну ученицима да превазиђу проблем прокрастинације је метода употребе наградних жетона. Иако је коришћење ове методе веома популарно у наставној пракси, истраживања на ову тему су малобројна. Buisson, Gerald и др. (1995) су у свом истраживању које се односило на ефикасност употребе методе жетона у циљу превазилажења прокрастинације код глувих и наглувих ученика, латенцију дефинисали као време које ученици потроше за решавање сваке појединачне тематске целине у тесту, у односу на које ће бити награђени наградним жетонима. Узорак су чинили глуви и наглуви ученици основношколског узраста код којих је прокрастинирајуће понашање било веома уочљиво. Стимулација наградним жетонима током трајања експеримента је допринела да се време које су ученици трошили за решавање задатих целина значајно умањи. Резултати истраживања су у сагласју са досадашњим резултатима студија који су указивали на корисност примене методе наградних жетона у циљу утицања на одговорно понашање ученика (*Ayllon, Azrin, 1968; Ayllon et al., 1975; Fjellstedt, Sulzer-Azaroff, 1973...*). Будући да се прокрастинација може сматрати готово универзалном људском карактеристиком, проналажење ефикасног начина за њено превазилажење или ублажавање у образовном процесу глувих и наглувих је од несумњивог значаја. Резултати овог истраживања указују да стимулација наградним жетонима по окончању сваког наредног поглавља задатог теста значајно утиче на ученике да на време почну да раде на решавању задатака. Током трајања експеримента скраћивана су оптимална времена за израду задатака, са чим су ученици били упознати, као и са чињеницом да успешност обављања задатака под новим условима доноси додатне наградне жетоне. Чињеница да су ученици и тада успевали да задатке испуњавају у року указује да би метода наградних жетона могла бити веома ефикасна у превазилажењу прокрастинације код деце школског узраста.

ЗАКЉУЧАК

Самохендикепирање се сматра учесталим понашањем чија је сврха очување самопоуздања особе путем избегавања последица могућег неуспеха. Иако је очекивано да припадници мањинских група, у које спадају и глуви и наглуви, имају нижи степен самопоуздања у односу на припаднике опште популације, а тиме и да су склонији самохендикепирајућем понашању, резултати малобројних истраживања на ту тему не указују на закључак да постоје значајне разлике у заступљености самохендикепирања између глувих и чујућих. Посебно заступљен облик самохендикепирајућег понашања код глуве и наглуве деце је прокрастинација, која може да се манифестује већ у предшколском периоду, а након што се усвоји, постаје образац понашања који је веома тешко превазићи, а који може онемогућити благовремено формирање радних навика и довести до значајног заостајања у образовању ученика оштећеног слуха. Стимулација награђивањем након обављених задатака у предвиђеном временском року се показала као ефикасно средство у превазилажењу проблема прокрастинације код глувих и наглувих ученика.

ЛИТЕРАТУРА

1. Amrai, K., Mirzaee, M., Farahani, A., Heidari, M. (2011): "Comparing self-handicapping among blind and deaf students"; *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Volume 15, Pages 777–779.
2. Ayllon, T., Azrin, N. (1968): „*The token economy: A motivation for therapy and rehabilitation*“. Appleton-Century-Crofts, New York.
3. Ayllon, T., Layman, D., & Kandel, H.J. (1975): „*A behavioral-educational alternative to drug control of hyperactive children*“; *Journal of Applied Behavior Analysis*, 8, 137-146.
4. Berglas, S., Jones, E. E. (1978): „*Drug choice as a self-handicapping strategy in response to noncontingent success*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 405-417.
5. Buisson, G. J. And Others, (1995): „*Effects of Tokens on Response Latency of Students with Hearing Impairments in a Resource Room*“; *Education and Treatment of Children*, v18 n4 p408-21.
6. Čolović, P., Smederevac, S., Mitrović, D. (2009): „*Osobine ličnosti, starost i pol kao prediktori sklonosti ka samohendikepiranju*“; *Psihologija*, Vol. 42 (4), str. 549-566.
7. Critchfield A.B., Morrison F. Quinn, W.M. (1987): „*Suicide intervention with hearing impaired adolescents*“; In *Innovations in the habilitation and rehabilitation*

- of Deaf adolescents. *Selected proceedings of the second national conference on the habilitation and rehabilitation of Deaf Adolescents*. Edited by Anderson GB, Watson D. Arkansas: American Deafness and Rehabilitation Association; 187-203.
8. Dietrich, D. (1995): „*Gender differences in self-handicapping: Regardless of academic and social competence implications*“; *Social Behavior and Personality*, 23, 403-410.
 9. Ferrari, J.R., Johnson, J.L., McCown, W.G. (1995): „*Procrastination and Task Avoidance: Theory, Research, and Treatment*“, Plenum press, New York.
 10. Ferrari, J.R., Tice, D.M. (2000): „*Procrastination as a Self-Handicap for Men and Women: A Task-Avoidance Strategy in a Laboratory Setting*“; *Journal of Research in Personality*, Volume 34, Issue 1, Pages 73-83.
 11. Fjellstedt, N., Sulzer-Azaroff, B. (1973): „*Reducing the latency of a child's responding to instructions by means of a token system*“; *Journal of Applied Behavior Analysis*, 6, 125-130.
 12. Hayedeh, S. (2007): „*Locus of Control and Self-Esteem: The Important Variable in Counseling with Deaf Children*“; Lecturer of Islamic Azad University.
 13. Higgins, R.L., Harris, R.N. (1988): „*Strategic "alcohol" use: Drinking to selfhandicap*“; *Journal of Social and Clinical Psychology*, 6, 191-202.
 14. Hirt, E.R., Deppe, R.K., & Gordon, L.J. (1991): „*Self-reported versus behavioral selfhandicapping: Empirical evidence for a theoretical distinction*“; *Journal of Personality & Social Psychology*, 61, 981-991.
 15. Jambor, E., Elliott, M. (2005): „*Self-esteem and Coping Strategies among Deaf Students*“; *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 10:1
 16. Ji, L., Peng, K., & Nisbett, R.E. (2000): „*Culture, control, and perception of relationships in the environment*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 943-955.
 17. Jones, E. E., Farina, A., Hastorf, A. H., Markus, H., Miller, D.T., & Scott, R. A. (1984): „*Social stigma: The psychology of marked relationships*“. New York: W. H. Freeman and Co.
 18. Jurić, D.(2004): „*Neke strategije samoregulirajuće motivacije kao prediktor akademske prokrastinacije u školskom kontekstu*“; Sveučilište u Zagrebu.
 19. Kimble, C. E., Kimble, E. A., & Croy, N. A. (1998): „*Development of self-handicapping tendencies*“; *The Journal of Social Psychology*, 136(8), 524-534.
 20. Lay, C. H. (1986). „*At last, my research article on procrastination*“; *Journal of Research in Personality*, 20, 474-495.

21. Leary, M.R., Shepperd J.A. (1986): „*Behavioral self-handicaps versus self-reported handicaps: A conceptual note*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (6), pp. 1265–1268.
22. Lucas, J. W., Lovaglia, M.J (2005): „*Self-handicapping: gender, race and status*“; *Current Research in Social Psychology*, Volume 10, Number 16.
23. Mayorson, N.H., Rhodewalt, F. (1988); „*The role of self-protective attributions in the experience of pain*“; *Journal of Social and Clinical Psychology*, 6, 203–218.
24. McCrea, S. M. (2008): „*Self-handicapping, excuse making, and counterfactual thinking: Consequences for self-esteem and future motivation*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 274–292.
25. McCrea, S.M., Hirt, E.R., Milner, B.J. (2008): „*She works hard for the money: Valuing effort underlies gender differences in behavioral self-handicapping*“; *Journal of Experimental Social Psychology*, Volume 44, Issue 2, Pages 292–311.
26. Medwid, J.D. (1995): „*Kid-friendly Parenting with Deaf and Hard of Hearing Children*“; *Gallaudet University Press, Washington, D.C.*
27. Milgram, N., Mey-Tal, G., & Levison, Y. (1998): „*Procrastination, generalized or specific, in college students and their parents*“; *Personality and Individual Differences*, 25, 297–316.
28. Morton, I., Buckley, G., Martin, D. (1979): „*Patterns of drinking among the deaf*“; *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 6(4), pp.463-476.
29. Punch, R., Hyde, M., Power, D. (2007): „*Career and Workplace Experiences of Australian University Graduates Who Are Deaf or Hard of Hearing*“; *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 12:4.
30. Pychyl T. A. (2008): „*Delay as a Self-handicapping Strategy: I Can Protect My Self-image by Procrastinating?*“; *Psychology today*.
31. Rhodewalt, F., Davison, J. (1986): „*Self-handicapping and subsequent performance: Role of outcome valence and attributional certainty*“; *Basic and Applied Social Psychology*, 7 307-323.
32. Rhodewalt, F., Fairfield, M. (1991): „*Claimed self-handicaps and self handicappers: The effects of reductions in intended effort on performance*“; *Journal of Research in Personality*, 25, 402-417.
33. Rhodewalt, F., Morf, C, Hazlett, S., & Fairfield, M. (1991): „*Self-handicapping: The role of discounting and augmentation in the preservation of self-esteem*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 121-131.
34. Rhodewalt, F., Saltzman, A.T., Wittmer, J. (1984): „*Self-handicapping among competitive athletes: The Role of practice in self-esteem protection*“; *Basic and Applied Social Psychology*, 5, 197-209.

35. Rhodewalt, F., Tragakis, M.W. (2002): „*Self-handicapping and the social self: The cost and rewards of interpersonal self-construction*“; J.P. Forgas, K.D. Williams (Eds.), *The social self: Cognitive, interpersonal, and intergroup perspectives* (pp. 121-140), Psychology press, New York.
36. Schlesinger, H.S (2000): „*A Developmental Model Applied to Problems of Deafness*“; *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 5:4.
37. Schroedel, J., Watson, D., & Boone, S. E. (2004): „*Invigorating VR services to hard of hearing consumers: A professional dialogue on a national research project*“; Paper presented at the National Training Conference of Vocational Rehabilitation Professionals Serving Consumers with Hearing Loss, Washington D.C.
38. Shepperd, J. A., Arkin R.M., (1989): „*Determinants of Self-Handicapping: Task Importance and the Effects of Preexisting Handicaps on Self-Generated Handicaps on Self-Generated Handicaps*“; *Pers. Soc. Psychol. Bull.* 15, 101.
39. Smith, T. W., Snyder, C. R., & Handelsman, M. M. (1982): „*On the self-serving function of an academic wooden leg: Test anxiety as a self-handicapping strategy*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 314-321.
40. Smith, T.W., Snyder, C.R., and Perkins, S. C.. (1983): „*The self-serving function of hypochondriacal complaints: Physical symptoms as self-handicapping strategies*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 787-797.
41. Stone, J. (2002): „*Battling Doubt by Avoiding Practice: The Effects of Stereotype Threat on Self-Handicapping in White Athletes*“; *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1667-1678.
42. Tilgher, A. (1962): „*Work through the ages*“; in S. Nosow and W. Form „*Man, work and society*“. New York: Basic Books.
43. Urdan, T., Midgley, C. (2001): „*Academic Self-Handicapping: What We Know, What More There is to Learn*“; *Educational Psychology Review*, Volume 13, Issue 2, pp 115-13.
44. Van Eerde, W. (2002): „*A meta-analytically derived nomological network of procrastination*“; *Personality and Individual Differences*, 35 , 1401–1418.
45. Webster, Murray, Jr. and James E. Driskell, Jr. (1978): „*Status Generalization: A Review and Some New Data*“; *American Sociological Review*, 43, 220-236.
46. Zuckerman M., Kieffer, S. C., & Knee, C. R. (1998): „*Consequences of selfhandicapping: Effects on coping, academic performance, and adjustment*“; *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1619-1628.

**SELF-HANDICAPPING BEHAVIOR OF THE DEAF
AND HARD OF HEARING AND POSIBILITIES
FOR OVERCOMING PROCRASTINATION WITH DEAF
AND HARD OF HEARING CHILDREN**

MIA ŠEŠUM

Laboratory for Forensic Phonetic, MUP RS, Belgrade

SUMMARY

Self-handicapping is defined as any behaviour or set of behaviours that encourages external attributions for failure and internal attributions for success and protects the individual from the adverse effects of failure. When a handicap preexists, and provides a persuasive explanation for failure, then the selection or creation of a self-generated self-handicap would be gratuitous. However, self-handicapping is commonly used by deaf people as coping strategies in situations where there is possibility of failure. A wide variety of behaviors and dispositions have been suggested as examples of self-handicapping, including procrastination. It may be deaf child's way of avoiding situations that create uncomfortable feelings or fears of failure. Procrastination can become a limiting pattern of behavior that is difficult to alter once learned.

KEY WORDS: self-handicapping, deaf and hard of hearing children, procrastination